

בסיעתא דשמיא

שיעורים בפרשת השבוע

שנאמרו בבית המדרש
'בית יהושע'
רחוב מנחת יצחק 2
עיה"ק ירושלים תובב"א

ע"י הרה"ג
ר' מנשה ישראל רייזמאן שליט"א
יום שלישי פרשת מקץ | כ"ז כסליו תשפ"ו

ניתן לשמוע בקו ישיר: 03-6171105
www.kolhalashon.com

**ניתן להאזין לשיעורים
בקול הלשון
03-6171111**

**להורדת הקונטרס
באתר קול הלשון
www.kolhalashon.com**

בבית סוהר אין נרות חנוכה

ראיתי חידוש נפלא בדברי הגה"ק רבי שלמה קלוגר זצוק"ל בהגהות 'חכמת התורה' על שו"ע (או"ח תרפג), אמנם שם כתב את דבריו בקצרה והוסיף שכדי להבין טעם הדבר יש לעיין בספרו 'חכמת התורה'. מעשה באדם שישב בבית האסורים, ובימי החנוכה נתנו לו רשות לצאת לביתו לכמה שעות, ויש לו אפשרות לבחור אם לצאת בשעות הבוקר, ויוכל להתפלל שחרית בציבור, ולומר הלל והודאה בציבור כראוי, או לבחור את שעות הערב שיוכל להדליק נר חנוכה בביתו ולפרסם הנס כראוי. כי שם בבית האסורים אין נרות חנוכה כלל.

אפשר לומר הלל גם בכלא

'דעת בעלי בתים' שבוודאי יבחר את שעות הערב כדי שידליק נרות חנוכה, שהרי גם בבית האסורים אין באפשרותם לנעול את פיו מלהתפלל שחרית ולומר הלל ביחידות. ואילו נרות חנוכה לא יהיה לו כלל שם. אבל מהרש"ק לא סבר כך, ופסק שיבחר את שעות הבוקר ויתפלל שחרית בציבור עם הלל והודאה, ואע"פ שבגלל זה לא ידליק נרות חנוכה כלל. כי התפילה בהלל והודאה היא עיקר קביעת מצות חנוכה.

הלל יותר חשוב מנר חנוכה

בדבריו הק' יש שני חידושים, א. שהוא מחשיב את ההלל וההודאה יותר מנרות חנוכה. ב. שאמירת הלל בציבור יותר חשובה מפרסום הנס ע"י נרות חנוכה. כי אף שהיה יכול לומר הלל והודאה ביחידות, ענין האמירה בציבור חשוב ביותר. אמנם דעת הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל שהובאה בספר 'הליכות שלמה', שמוטב להדליק נרות חנוכה בביתו, ושיתפלל שחרית ביחידות בבית האסורים.

העיקר שיאמר הלל בציבור

מהרש"ק מוסיף בדבריו שהדבר נוגע גם להולכי דרכים, כשהולך מעיר לעיר ויש לו אפשרות לעצור באכסניה באמצע הדרך ולשכור מיטה ולקיים שם מצות הדלקת נרות חנוכה, אבל בגלל זה כשיסע בבוקר עד לעיירה הכי קרובה, כבר לא יהיה מנין לומר הלל בציבור. או שימשיך בדרכו ולא ידליק נרות חנוכה, כדי שיגיע לעיר מבעוד ליל, ובבוקר יוכל להתפלל בציבור. וגם בזה פסק מהרש"ק שימשיך בדרכו אף שלא ידליק נרות חנוכה העיקר שיאמר הלל בפרהסיא.

מהו עיקר חנוכה?

בהג' על השו"ע - מהרש"ק לא נתן טעם לדבריו, אלא שולח לעיין ב'חכמת התורה', מכיון שבכל הדורות עד הנה עדיין לא נדפסו ספריו הק', לא היה נודע טעם הדבר, ועתה אחרי שבאו ספריו הק' לדפוס, והספר על מועדים נקרא בשם 'קהילת יעקב' ושם במאמר ראשון דרוש ו' כתב טעמו של דבר.

והקדים שהשאלה הזו כלולה בשאלת הגמ' (שבת כא:) 'מאי חנוכה', מהו עיקר חנוכה, האם הנרות או ההלל וההודאה, 'דתנו רבנן' ואחר כל מעשה הנס מסיימת הברייתא 'לשנה האחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה'. הרי להדיא שעיקר החנוכה הוא הלל והודאה, והתנא לא הזכיר שם כלל את ענין הנרות. וכנודע שהקשו כן גם על נוסח 'ועל הניסים' והדליקו נרות בחצרות קדשך, וקבעו שמונת ימי חנכה אלו, להודות ולהלל לשמך הגדול, ולא הזכירו כלל את מצות הדלקת נר חנוכה.

לא שואלים על דברים ידועים

ובזה מיושב הלשון מאי חנוכה שאין זה דרך חז"ל לשאול על דברים ידועים 'מאי', כי כולם יודעים מהו חנוכה. וכ"כ בפיהמ"ש לרמב"ם (מנחות דא) שרבינו הקדוש לא כתב במשניות הלכות ציצית ותפילין, לרוב פרסום הדבר לא כתב רבי במשנה 'כיצד מניחים תפילין, כיצד עושים ציצית'. כך אין לשאול 'מאי חנוכה'. אלא כדברי מהרש"ק שהיה ספק מה העיקר, האם הנרות או הלל והודאה, ונפסק שהעיקר הוא הלל והודאה.

רש"י שכח מנרות חנוכה!

והביא ראייה לדבריו, שרש"י במס' שבת (שם) כתב 'ועשאום ימים טובים בהלל והודאה' - לא שאסורין במלאכה,

שלא נקבעו אלא לקרות הלל ולומר על הנסים בהודאה. וכי רש"י שכח ח"ו ממצות נרות חנוכה? אלא שרש"י בא לדייק שלא לפרש כמו דעת הראשונים ש'הודאה' היא ע"י הנרות, לכן דייק לפרש שהכוונה על ההודאה. [כן ביאר הבני יששכר בחידושי מהרצ"א.]

99 אחוז מדליקים נרות חנוכה

והוא ענין פלא מחודש מאד. שהרי כל ישראל יודעים שבחנוכה העיקר זה הנרות, וב"ה רוב בני ישראל מדליקים נרות חנוכה, אפילו אלו שחושבים על יום השבת שהוא יום שישי, יודעים מנרות חנוכה. 99 אחוז מכלל ישראל מדליקים נרות חנוכה, אף שאין אומרים הלל והודאה.

למה הרמב"ם לא כתב הלכות הלל בר"ח?

וגם הרמב"ם בהל' חנוכה פתח באריכות בהלכות הלל, והוא פלא שבסוכות ובפסח ובר"ח לא כתב את הלכות הלל, ורק בהלכות חנוכה פתח בהלכות ההלל. ובשאר ימים טובים הוא מזכיר בקצרה שאומרים הלל, ושולח לעיין באריכות בהלכות חנוכה. הרי שגם הרמב"ם הבין שבחנוכה העיקר הוא ההלל.

ושמא אילו הגרשז"א היה רואה את דברי מהרש"ק בקהילת יעקב [בחיייו הם עדיין לא נדפסו] שמא היה חוזר בו לפסוק כדברי מהרש"ק.

הלל ברוב עם - אינו רק 'הידור'

והחידוש השני שחידש מהרש"ק שההלל ב'ציבור' דוחה נרות חנוכה. כן משמע מדבריו להדיא. [לאפוקי מאחד האברכים שכתב לפרש דברי מהרש"ק ששם מדובר שלא היה יכול לומר בבית האסורים הלל אפילו ביחידות, ואין אמת בדבריו, כי ב'קהילת יעקב' כתב להדיא שכוונתו לאמירת הלל בציבור, שהאמירה בציבור קודמת לנרות חנוכה]. כפי הנראה שדעת מהרש"ק שאמירת הלל ברוב עם אינה רק בגדר 'הידור מצוה', אלא חלק מעיקר אמירת ההלל.

נעימות רק עם חזן וקהל

וכן משמע מלשון המסכת סופרים (כז, ז) 'וגומרין את ההלל כל שמונת ימי חנוכה... וצריך לברך בתחילתו ולקרותו **בנעימה**', ובילקוט (שיה"ש תקפו) אי' 'השמעני את קולך באמירת הלל, כי קולך ערב בהודו לה' כי טוב, ומראך נאוה באנא ה' הושיעה נא'. ומשמע שביחידות אין שייך לומר בנעימות, הנעימות היא כשהחזן אומר והציבור עונה.

פרסומי ניסא בהלל

וכמו שבהדלקת נרות יש עיקר גדול לפרסם לאחרים, עד כדי כך שבמ"ב מבואר שאם הוא מדליק נרות לבדו ביחידות במקום שומם בלי שום נפש חיה, צ"ע אם יוכל לברך על הדלקת הנרות! כמו כן באמירת הלל, חלק גדול ממצות ההלל הוא הציבור. ולכן פסק מהרש"ק שמוטב לומר הלל בציבור ולא להדליק נרות חנוכה.

להלל במתינות

אין הכוונה לקרר את התלהבות אש קודש מעבודת נרות חנוכה חס ושלום וחלילה וחס! אלא לרומם ולנשא את מעלת אמירת הלל בציבור, כי זה עיקר קביעות היו"ט, 'וקבעום בהלל והודאה'.

בהדלקת הנרות בחנוכה מאריכים כמה שעות, ולכל הפחות חצי שעה. ומה עם אמירת הלל? דוחקים בש"ץ שיאמר הלל יותר מהר, ואם עלה על דעתו לנגן ב'אודך כי עניתני' וכו' וכו'. והרי בקריאת התורה מצאנו שיש בחנוכה רק ג' עליות ולא ד' משום שאין ביטול מלאכה בחנוכה, וא"כ איך מנגנים הלל באריכות?

להאריך בהלל על חשבון זמן ההדלקה

לכן הזכרנו את דברי מהרש"ק להתעורר ולדעת את מעלת אמירת הלל בציבור ובנעימה ובכוונה, אם יוכל למעט מהשעה שהוא עומד אצל הנרות על חשבון אמירת הלל יותר בנעימה ובאריכות, טוב יעשה למעט מזמן

העמידה אצל הנרות ולהרבות באמירת הלל בנעימה.

הלל ביחידות - בלי ברכה

ובאמת שמצאנו עוד דעה, הרי"ץ גיאת בהלכות הלל (עמוד קסג) מביא את דעת רבי פלטאוי גאון, מרבתינו הגאונים, ע"פ דברי הברייתא במס' תענית (כח:): 'דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק שמונה עשר יום בשנה יחיד גומר בהן את הלל ואלו הן שמונת ימי החג ושמונת ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב (ראשון) של עצרת וכו', **תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר**'. ופרש"י 'לא יתחיל - אינו צריך להתחיל בראש חדש'. כלומר שדברי הברייתא 'לא יתחיל' היינו על ראש חודש בלבד, שבר"ח עיקר התקנה הייתה לומר הלל רק בציבור, ומ"מ אם התחיל הוא גומר. אך דעת רבי פלטוי גאון שהברייתא 'יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר' מדברת לא רק על ר"ח אלא גם על כל י"ח הימים, גם בסוכות וחנוכה לא יתחיל ביחידות. ופסק הרי"ץ גאות שהיחיד אומר בהם הלל בלי ברכה.

הלל - כעין קרבן ציבור

משמע שדעת הגאונים היא שהלל הוא ענין של **ציבור**, כמו קרבן ציבור שאינו בא ביחידות. חכמינו צוו לומר הלל במועדות, והיא אחת מז' מצוות דרבנן. וההלל הזה נתקן לכתחילה רק בציבור ולא ביחידות. אמנם אנן לא נקטינן הכי, והלכה למעשה מברכים על ההלל גם כשאומרו ביחידות. אבל כדאי לדעת את שיטת הגאונים כדי להבין יותר טוב את דברי מהרש"ק כמה חשוב הלל בציבור, ואף אם עי"ז יפסיד נרות חנוכה. כי עיקר הקביעות של ימי חנוכה היה בהלל והודאה.

הלל במטוס - בין בית הכסא לבית השלחן...

הזכרנו כל זאת כדי לחזק את עבודת אמירת הלל, שצריכה חיזוק בימינו הרבה יותר מעצם מצות הדלקת נרות חנוכה. וכנודע שיש הרבה שאלות במי שנוסע ממדינה למדינה במטוס, ויש כמה וכמה שאלות וספקות איך ידליק נרות חנוכה, ולא שמענו מי שיעזור בקול רעש גדול מה יהיה עם הלל בציבור, לא אכפת לו שיצטרך לומר שם הלל בפינת המטוס בין בית הכסא לבית השלחן, הלל בנעימה אין אומרים שם. והרי לדברי מהרש"ק יותר חשוב לקרוא את ההלל מלהדליק נרות חנוכה. ידחה את הטיסה לצורך ההלל ולא לצורך הנרות. כמובן ששניהם חשובים עד מאד, אך באנו עתה לרומם ענין אמירת הלל בציבור ובנעימה.

אֲשִׁירָה לַה' רק אחר שגָּמַל עָלַי

ראיתי נקודה נפלאה בספר 'פחד יצחק' להג"מ רבי יצחק הוטנר זצוק"ל [כך הבנתי מבין שורותיו הישירות] ע"פ הנודע בשם הגרי"ז מבריסק זצוק"ל, וכן אמרו בשם כמה צדיקים, עה"פ (תהילים יג) וְאֲנִי בְּחֶסֶדָּךְ בְּטַחָתִּי, יִגַּל לִבִּי בִּישׁוּעָתְךָ, אֲשִׁירָה לַה' כִּי גָּמַל עָלַי, אֲשֶׁר־הִבֹּטַח בִּה', ויגיל בישועתו. יגיל עוד לפני הישועה ע"י שבוטח בוודאי שהישועה תבא, אך 'אשירה' בפה, לא אשיר אלא לאחר שהישועה בא תבא בפועל, כי גמל עלי, לשון עבר. [וכ"כ בשלה"ק על אז ישיר משה, עתידים ישראל לומר שירה לעתיד לבא וגו'. ולא כן ביאר בקדושת לוי וכו', וכבר הארכנו בזה במ"א]

עוד לפני התשועה אני מהללו

אמנם צ"ע שבתהילים (יח,ד) בשירת 'ויזכר דוד' ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומיד שאול. כתוב **מִהֶלֶל אֶקְרָא ה' וּמִן אֹיְבֵי אֲנִישֵׁעַ**. ופרש"י 'מהולל אקרא ה' - בהלולים אקרא ומתפלל לפניו תמיד כלומר **אף לפני התשועה אני מהללו** לפי שבטוח אני שאושע מאויבי'. וא"כ איך בפרק י"ג הוא אומר אֲשִׁירָה לַה' כִּי גָּמַל עָלַי, ופירשו רבוה"ק שהוא משורר לה' רק לאחר שגמל עליו את הישועה? ויש שמחלקים בין שירה להלל, אֲשִׁירָה שייך רק אחרי הישועה, אבל **מִהֶלֶל** דהיינו להלל שייך גם קודם לזה.

נדר להקריב קרבן

ונזכיר מהלך פשוט ליישב ענין זה. כשיעקב אבינו ע"ה היה בצרה, כתוב בתורה הק' שנדר (כח, כ) וַיִּדָּר יַעֲקֹב נָדָר לֵאמֹר אִם יִהְיֶה אֵלֵהֶם עִמָּדִי וְשָׁמְרֵנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲנִשֵּׁר אֶנְכִּי הוֹלֵךְ וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד לְלַבֵּשׁ, וְשָׁבְתִי

בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לֹאֲלֵהִים. וְהָאֵבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שָׁמַתִּי מִצֵּבָה יְהִיָּה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֲשֵׂר אֶעֱשֶׂרנִי לָךְ. הֵייוֹנוּ שַׁעֲשֵׂה נֹדֶר לְהַבִּיא קִרְבָּנוֹת עַל אוֹתָהּ מִצֵּבָה. וְאַחֲכַי כְּשֶׁבֶא לְבֵית אֵל, נִתְּגַלָּה לוֹ הָאֱלֹקִים (לא, יג) אֲנֹכִי הָאֵל בֵּית אֵל אֲשֶׁר מְשַׁחֲתָ שָׁם מִצֵּבָה אֲשֶׁר נִדְרָתָ לִי שָׁם נִדֶּר עֲתָה קוּם... וּתְקִיִּים אֶת הַנֹּדֶר שֶׁנִּדְרַתָּ לְהַבִּיא קִרְבָּן.

אם תעזור לי לא תפסיד...

הקרבן הזה הוא קרבן תודה, שהרי ארבעה צריכים להודות, וכשיעקב נושע מלבן ועשו, היה צריך להביא להשי"ת קרבן תודה כדי להודות על הישועות, ומבואר ב'בית אלקים' להמבי"ט ז"ע שההבטחה הזאת צריך להבינה, נעשה כאומר להקב"ה 'אם תעזור לי אביא לך קרבן תודה', וכי באמת כך שייך לדברי כלפי מעלה? והרי זהו מנהג שפל שבין אנשי פוליטיק, שאומר לו ברמז, 'אם תעזור לי בענין פלוני ופלוגי, לא תפסיד מזה...'

נודר בשעת צרה

וכי כשאדם נמצא בספינה בים, והים רועש וגועש, יעלו שמים ירד תהומות. וכי יש מקום לומר אז להקב"ה 'אם אתה תרגיע את הים אביא לך קרבן תודה', לכאן זה בדיון לומר כך, כי (תהילים נ, יג) הַאֲכֹל בָּשָׂר אֲבִירִים וְדָם עֲתִידִים אֲשַׁתֶּה?! לכאן הדרך הנכונה היא להתחנן לפניו ית' בתחנונים, תרחם עלי מאוצר מתנת חסד והשקט נא את גלי הים. מה מקום להכניס את התודה תוך כדי תפילה, עם ריח של 'תן וקח'. אתמהה! כשיונה היה במעי הדגה, בשעת צרה, אמר לקב"ה (יונה ב, י) וְאֲנִי בָקוֹל תְּנוּזָה אֲזַבְחָה לָךְ אֲשֶׁר נִדְרָתִי אֲשַׁלֶּמָּה, וכן אמרו חז"ל שיש מושג של 'נודר בעת צרה' (עי' שו"ע יור"ד רכח, מה) וצריך להבין מהות הענין.

'יהודים' ע"ש ההודאה

בדברי הראשונים מבואר שהפירוש הוא ענין אחר לגמרי, לא קרב זה אל זה. כי כתוב בספר ישעיה עם זו: וְצִדְתִּי לִי תִהְיֶה יִסְפְּרוּ (מג, בא), רק אנשים שחיים בעוה"ז יכולים להלל את השי"ת, לא המיתים והללו יה' וְלֹא כָל יְרֵדֵי דוֹמָה (תהילים קטו, יז). וכל מה שאנו נקראים 'יהודים' ע"ש ההודאה, כמ"ש הרמב"ן [ס"פ בא] שזו הייתה מחשבת היצירה שיאמרו תהילותיו.

אם תושיעני אזכה למלאות את היעוד שלי

יהודי מתהלך עלי אדמות ויודע שתפקידו העיקרי הוא להודות ולהלל להשי"ת, כשמגיעה לו הזדמנות של עת צרה, הוא אומר לקב"ה, הנה עתה הגעתי למצב כזה שלאחר הישועה שתושיעני, אזכה למלאות את היעוד שלמענו נוצרתי. הנה הגיע שעת הכושר לקיים את המטרה שבעבורה אני נמצא בעולם.

הזדמנות למלא את התפקיד

כי הקב"ה רוצה לשמוע רק אמת, שהיו אנשים שלא אמרו 'הגדול הגבור והנורא' בשעה שראו חורבן נורא (יומא סט:) עד שבאו אנשי כנסת הגדולה ואמרו שיש בזה בעצמו התגלות הגדול הגבור והנורא. אבל קודם הביאור הזה של אנשי כנסת הגדולה - לא אמרו כן, כי ידעו שהוא ית' אמיני. כשאדם נקלע ח"ו לעת צרה, יש לו הזדמנות אמיתית לקיים את התפקיד שלו בחיים.

נוצרי רק כדי להודות לך

וזש"כ בתהילים (קמב, ח) הוֹצִיאָה מִמִּסְגָּר בְּפִשִּׁי לְהוֹדוֹת אֶת שִׁמְךָ, לא כתוב 'ואודה' אלא לְהוֹדוֹת, כי עיקר תפילתו של היהודי, כיון שנוצרי רק כדי להודות לך, הנה הנה כשתוציא נפשי ממסגר, אזכה להודות את שמך. אל תוציאני כדי שאזכה לראות את האשה והילדים, אלא כדי להודות את שמך בלבד. זו הייתה כוונת דוד המלך בבקשתו לצאת מהמסגר.

הזדמנות לברך הגומל כשיצא מהכלא

לכל מצוה יש זמן קבוע, לולב אי אפשר ליטול לפני יום ט"ו תשרי, הרה"ק מבארדיטשוב היה מתגעגע כל ליל סוכות עד הבוקר. כך אי אפשר להביא תודה לפני שיוצאים מבית האסורים. המחשבה הראשונה שבחור צריך

לחשוב בשעה שלוקחים אותו לבית הכלא, לשמוח שהגיעה לו הזדמנות לברך הגומל כשיצא מבית האסורים.

וכל התי"ם יודוך סֶלָה

ההודאה היא חלק ממהות של יהודי, אם אינו יכול להודות חסר לו חלק מהחיים. וכשמגיע לאחד מארבע הבעיות האלה, הוא שש ושמח שהגיע שעת הכושר להודות את שמך.

איך מבקשים 'הנשיעה נא' באמצע הלל?!

וכן כתבו המפרשים לגבי הלל המצרי, שיש חילוק גדול בין אמירת תהילים לאמירת הלל, כי כשאומרים תהילים מכוונים אָנָּא ה' הַנְּשִׁיעָה נָא כפשוטו, תושיע אותי. תן לי הצלחה. אבל באמצע הלל אין מקום לבקשת ישועה. וכמ"ש בחובות הלבבות אוי למי שבאים לשבח ולהודות, ובליבם רק באים לבקש ולבקש. א"כ איך אומרים אָנָּא ה' הַנְּשִׁיעָה נָא בהלל? אלא שהכוונה כנ"ל, רבוננו של עולם תן לי ישועה והצלחה, למה? כדי שאזכה לברך אותך ולהלל אותך מעומק הלב. בָּרוּךְ הָבָא בְּנֶשֶׁם יְדֻד, בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְדֻד. א' ל' אֶתָּה יְדֻד. א' ל' אֶתָּה יְדֻד. א' ל' אֶתָּה יְדֻד. ולכן תושיעני כדי שאזכה להודות ולרומם את שמך.

הנשיעה נא בכוונה להודות

אבל אם בוכה רק אָנָּא ה' הַנְּשִׁיעָה נָא בלי כוונת הודאה והלל אחרי הישועה, הרי שהוא קבע יום תפילה באמצע הלל דחנוכה. ועיקר קביעות חנוכה היא להודות ולהלל, אלא כאמור שגם כשהוא מבקש אָנָּא ה' הַנְּשִׁיעָה נָא יש לו כוונה שיוכל להודות ולהלל.

באמצע הצרה לא מהללים

ובזה מיושבת הסתירה, שאע"פ שלמעשה אין מביאים קרבן תודה וברכת הגומל רק לאחר הישועה בפועל, כי הוא ית' אמיתי, ואין מהללים באמצע הצרה. מ"מ כשהוא עדיין באמצע הצרה הוא מבקש ישועה כדי שיוכל להלל, בזה הוא מקיים **מְהֵלֵל אֶקְרָא ה'** אף לפני הישועה כמבואר ברש"י. כי בעצם האמירה הזאת, נחשב לו כאמירת הלל באמצע הצרה.

פשרה בין הקדו"ל לשלה"ק

יהודה המכבי והחשמונאים יצאו למלחמה והתפללו לה', וידעו שה' יושיעם בוודאי, וממילא יאמרו הלל אחר הישועה. וכך יש לנו פשרה בין הקדו"ל להשל"ק אם אמירת הלל הוא רק לאחר הישועה בפועל, כי גם באמצע הענין, לפני הישועה, הוא מצפה לישועה מתוך תשוקת הלב לומר הלל אחר הישועה בפועל.

העבירה היא 'היכי תימצי' לתשובה

מעבין ענין לענין שלא באותו ענין, כע"ז ביאר הרה"ק מראפשיץ זי"ע שבשמים ממעל אי אפשר לצרף את המילים הנוראות 'איש יהודי עשה עבירה', לכן אומרים רק בנוסח כזה 'היהודי הזה עשה מעשה שהתשובה עליו כן וכך'. אין אומרים 'פלניא גזלנא הוא', אלא 'היהודי הזה התחייב לקיים והשיב את הגזילה אשר גזל'. והמבין יבין שהוא עבר על 'לא תגזול'. אך לא מדברים להדיא שהוא עבר עבירה, אלא שהוא נעשה מחויב במצות 'והשיב את הגזילה אשר גזל'.

הצרה היא 'היכי תמצי' להודאה

כך כביכול הצרה היא רק 'היכי תמצי' ל'תודה'. לא שאחרי שהוא משתחרר מהכלא, יעצור לרגע ויחשוב, 'מה צריך לעשות עכשיו?' ואז הרב יאמר לו שיביא קרבן תודה. לא ולא זו הדרך. אלא כשהוא עדיין על ערש דוי לפני הניתוח, ישאל את הרב, הנה צריך לעשות ניתוח מורכב, האם צריך לברך הגומל על כזה ניתוח? לא ששנה לאחר הצלחת הניתוח הוא נזכר לברר אם ע"פ הלכה עודנו מחויב בהגומל...

בזכות גלות יון - נוספו ח' ימי הלל

וזש"כ הוציאה ממסגר נפְּשִׁי לְהוֹדוֹת אֶת שְׁמֶךָ, בשעה שעודנו במסגר נפשו, הוא כבר חושב שזו ההזדמנות

להודות את שמך, להביא קרבן תודה, לברך בשם מלכות הגומל לחיבים טובות. כי התכלית שלשמה באנו לעולם היא רק כדי להודות, אלא שלא כל יום יש לנו אפשרות לברך הגומל, נכון שכל יום אפשר לומר שירות ותשבחות להשי"ת, אבל אמירת הלל היא על כל צרה שנגאלים ממנה. וכשבני ישראל נכנסו לאיזה צרה, אמרו, אהה, הנה עתיד להוולד עוד הלל. לפני גלות יון היה רק 'עשר ימים בשנה יחיד גומר בהם את ההלל', כיון שנכנסו לצרת גלות יון, אמרו שיתכן שיהיה שינוי בנוסח הבריתא, כי תיכף נזכה לישועה ונאמר הלל שלם עוד ח' ימים, ויאמרו שמונה עשרה ימים בשנה הלל שלם. בתקופת בית ראשון היו אומרים רק י' פעמים בשנה הלל שלם, ואנחנו זוכים לי"ח פעמים.

מִהֶלֶל אֶקְרָא ה' - לפני שמן איבי אֲנִשֶׁע

הוֹצִיאָה מִמִּסְגָּר נַפְשִׁי לְהוֹדוֹת אֶת שְׁמֶךָ, ובזה מיושב הכל, ההודאה בפועל היא רק לאחר ש'גמל עלי', אבל תשוקת הלב להלל להשי"ת, באה בטרם הישועה, מִהֶלֶל אֶקְרָא ה' עוד לפני שמן איבי אֲנִשֶׁע.

מה הניגון של זה?

ובזה מיושבים גם פסוקי הבקשה שבאמצע הלל, בשלמא בפרק אֶהְבֵּתִי הוא מספר על העבר, שבשעה שהוא היה עדיין בצרה - הוא צעק אָנָּה ה' מִלְּטָה נַפְשִׁי, אבל בְּמִן הַמִּצָּר משמע שעכשיו הוא עדיין סובל, והוא צועק להקב"ה אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּה ה' הַצְּלִיחָה נָּא, בבתי הכנסיות נהגו לומר בניגון של תחנונים ולא בניגון של שמחה שמזמרים בהודו לה' כי טוב...

בחב"ד נהגו לזמר עד סוף ההלל

אלא שהעיקר הם הפסוקים שלאחר 'הצליחה נא', שאנשים ממהרים לאומרם, וחבל להפסיד את עיקר נעימות ההלל, אֵלֵי אֶתָּה וְאֹדְךָ אֱלֹהֵי אֲרוֹמָמְךָ - הוֹדוּ לָהּ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ. הפסוקים האחרונים הללו צריכים חיזוק. הלוואי שגם אותם היו אומרים בנעימה משובחת. וכן נהגו בחב"ד לזמר עד סוף ההלל. אשריהם ישראל.

הודאה של נרות או של הלל?

[הגרשז"א לא ראה את כתבי מהרש"ק, כל הדורות היה לנו מדבריו רק 'חכמת שלמה' המודפס בשו"ע או"ח, ושם הוא כתב שהוא הכריע שההלל יותר מהנרות. וציין שיש לעיין בספר חכמת התורה שביאר מילתא בטעמא. אבל לא היה לנו את הכת"י עד השנים האחרונות שהגה"ח רבי שבתי ליפשיץ הוציא לאור את ספרי 'חכמת התורה', יתכן שהגרשז"א היה רואה את דבריו היה אומר באופן אחר, ואפילו אם נאמר שעדיין היה חולק ואומר שהנרות יותר חשובים, הרי כבר הזכרנו שי"א שהנרות עצמם באים להודות ולהלל. וא"כ יש שאלה אם ההודאה של הנרות או ההודאה של הלל, ודעת מהרש"ק כרש"י ש'הלל' היינו הלל המצרי, ו'הודאה' היינו על הניסים, והנרות הם מצוה בפני עצמה. ולפי זה כך הוא עיקר הקביעות, ואח"כ גם צריך להדליק נרות. [הנרות הם בעצם הדלקת הנשמה לקראת אמירת הלל בבוקר].

לשנה אחרת - עדיין לא יצאו לגמרי מהצרה

והנה מה שאמרו חז"ל 'לשנה אחרת קבעום להלל ולהודאה', הרי גם בשנה האחרת עדיין לא יצאו מהצרה לגמרי, כי עדיין היו באמצע המלחמות עם יון. נמצא שהיו באמצע בין 'כי גמל עלי' ובין 'ומן אויבי אוושע', נמצאו שני כתובים קיימים.

הגומל - רק לאחר רפואה שלימה

אבל אנו יודעים שע"פ הלכה מברכים הגומל רק לאחר שיש רפואה שלימה בשלימות, אשירה לה' רק לאחר 'כי גמל עלי' בשלימות. אלא שעוד לפני הניתוח כבר מבררים אצל הרב את הלכות ברכת הגומל...

אָנוּ מִדְּלִיקִין - בְּדִי לְהוֹדוֹת וּלְהֶלֶל

והנה בהדלקת הנרות אומרים בנוסח הַנֵּרוֹת הָלָלוּ... וְאֵין לָנוּ רִשּׁוֹת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, אֶלָּא לְרְאוּתָם בְּלִבָּד, בְּדִי לְהוֹדוֹת וּלְהֶלֶל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, משמע שההדלקה היא גם להודות ולהלל.

הנרות מחייבים כל יהודי לברך

ובאמת שיש חילוק בין לשון 'ברכה' ל'שירה', 'הודאה' ו'הלל'. כי ה'ברכה' שעשה ניסים לאבותינו מברכים אצל הנרות, הנרות מחייבים כל יהודי לברך, שאפילו לא הדליק אלא ראה נרות, הוא צריך לברך, הרי להדיא שהנרות מעוררים את ה'ברכה' על הניסים. ומלבד ה'ברכה' יש גם 'שירה הלל והודאה' שהם ענין נוסף. אמנם גם אומרים ב'הנרות הללו' 'כדי להודות ולהלל'. וכאמור שדעת רש"י ש'הלל' הוא הלל המצרי, ו'הודאה' היא 'על הניסים'.

אין מברכים על הדלקה שהיא מפני החשד

ראיתי חידוש נפלא בספה"ק 'חתן סופר', להג"מ רבי דוד צבי ערנפלד זצוק"ל, אמו הייתה בת מרן החת"ס זי"ע. וכתב בספרו ב'שער הגדילים והכלאים' סימן כ'. ע"פ מש"כ בגמ' וכן נפסק בשו"ע (או"ח תרעא) שאם יש לבית שני פתחים הפונים לשני רחובות ברשות הרבים צריך להדליק נרות חנוכה בשני הפתחים, משום חשדא, שיאמרו אנשים שכמו שאינו מדליק בפתח זה, כך אינו מדליק גם בפתח השני. וכתב בשו"ע שאם מקיים הלכה הזאת ומדליק בשני הפתחים מברך רק בא' מהפתחים, ואינו מברך על הנר שהוא מדליק רק מפני החשד. ולא רק משום שכבר נפטר בברכה על ההדלקה הראשונה, גם אם היה הפסק, או שלא כיוון כלל, אינו מברך על הנרות שמדליק רק מפני החשד.

לגרש"א היה בית עם שני פתחים

הגרש"א היה מדליק בשני צדדים, כי ביתו היה בין רחוב פרוש לרחוב אוסישקין, והיה מדליק בב' הצדדים משום חשדא. וכמובן שהמדליק בתוך ביתו אין שייך בו חשד כלל. אבל המדליק אצל הפתח שייך מאד שיזדמן להם הלכה זאת.

ברכה על שחיטת 'בן פקועה'

והקשה הפרי חדש (יור"ד יג) שהרי בשו"ע (שם) נפסק ע"פ שו"ת הרשב"א (ח"א תקכה) ש'בן פקועה' - כלומר ששחטו פרה ומצאו בתוכה עגל שלם מוכן וחי, מעיקר הדין הוא פטור משחיטה, כי שחיטת האם פוטרתו, אעפ"כ נהגו שאם הפריס הבן פקועה על גבי קרקע שוחטין אותו משום חשדא, כי לא כולם יודעים שהוא בן פקועה, אם יראו שיהודי עורף את ראשו ואוכל ממנו, יאמרו שהוא אוכל נבילות, לכן צריך לשחוט אותו משום חשדא, שחיטה גמורה עם סכין בלי פגימה, ויש לדקדק בשחיטה זאת בכל ההלכות והדקדוקים וגם מברך על שחיטתה אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה. כן פסק בשו"ת הרשב"א.

על מצווה מפני החשד מברכים או לא?

והקשה הפרי חדש מאי שנא בין חשדא דבן פקועה שמברכין עליה, לבין חשדא דנרות בפתח השני שאין מברכין עליהן? והרי שניהם מתקנת חכמים, על שניהם שייך לומר 'וצונו' מצד מצות לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (דברים יז), האוכל בן פקועה בלי שחיטה עובר על 'לא תסור', וכמו שחיטת עוף שו"א שאינה אלא מדרבנן ואעפ"כ מברכים על שחיטת עוף, כי 'וצונו' ב'לא תסור', וא"כ מדוע לא מברכים על הדלקת הנרות משום חשדא בפתח השני, והרי גם זה מתקנת חכמים? ונאמרו הרבה תירוצים על קושיא זו, נזכיר רק תירוץ אחד מדברי ה'חתן סופר'.

על איזו מצוה מברכים

בשו"ת הרשב"א (יח) מאריך לברר על איזו מצוה מברכים ועל איזו מצוה אין מברכים. ומכלל דבריו למדנו שכל מצוה הבאה לאחר עבירה אין מברכים עליה, כגון על השבת גזילה, ועל מצות תוכחה, אף שהיא מצות עשה מן התורה להוכיח את חבירו, כיון כדי שהוא יקיים מצות תוכחה צריך שפלוני יעשה איסור, אין מברכים על מצוה כזאת. וביאר טעם לזה, כי אי אפשר לברך את הקב"ה על שבאה מצוה כזו לידו, מאחר שפלוני עבר עבירה לצורך מצוה זאת. על מצות תוכחה לא שייך לומר 'מתי תבא לידי ואקיימנה'.

בטח הוא הדליק בצד השני

והנה בחצר שיש לה שני פתחים שמדליק בשני הצדדים, אמרו בגמ' שזה משום חשדא שיאמרו הבריות המשונות 'כי היכי דבהאי לא אדליק, בהאי נמי לא אדליק'. איזו מחשבה מושחתת היא זאת, לומר על יהודי יקר שיש לו שני פתחים, שכמו שלא הדליק בפתח זה, מסתמא גם בפתח השני לא הדליק. והרי השכל הישר הוא שהוא מקיים מצות נרות חנוכה בפתח השני. עד כדי כך שהבית יוסף תמה למה לנו להתייחס לאנשים כאלו מושחתים, וכי הוא בכלל בגדר אדם?! מי צריך להתייחס לאנשים מוזרים כאלו שחושבים כאלו מחשבות מעוותות?!

ביהכ"נ עם שני פתחים

הבית יוסף (או"ח תרעא) מביא גמ' מפורשת עם סברא הפוכה מזו, במס' ברכות (ח: סא.) 'אסור לעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין' כדי שהאנשים לא יאמרו שהוא אינו נכנס להתפלל. והני מילי כשלביהכ"נ יש רק פתח אחד, אבל אם יש לו שני פתחים מותר, כי כולם יבינו שאם אינו נכנס מפתח זה הרי הוא נכנס מהפתח השני. בית הכנסת שיש לו שני פתחים, ואדם עובר ליד דלת אחת ואינו נכנס פנימה, כוווווווולם יבינו שמסתמא הוא נכנס בפתח השני. א"כ למה כאן בנרות חנוכה אנו חוששים שאם לא הדליק כאן, מסתמא גם לא הדליק שם? אתמהה!

לביית כנסת נכנסים בחינם

הב"י נדחק לתרץ בכמה אופנים, התירוץ השני הוא שנה חנוכה עולה כסף, לכן שייך לחשוד בו שהוא חס על הפתילה ועל השמן ולא הדליק גם בפתח השני, אבל להכנס לביית כנסת נכנסים בחינם אין בזה הפסד ממון, לכן לא יחשדו בו. וא"כ בבית מדרש שבימי הלל, ששומר הפתח היה דורש תשלום, היה צריך לומר 'כי היכי דלא עייל בהאי, בהאי נמי לא עייל'... והוא פלאי.

והייתם נקים מה' ומישראל

בש"ס יש כמה סוגיות שחוששים לחשד, זה לגבי איסור לאו, מצד והייתם נקים מה' ומישראל (במדבר לב, כב). משא"כ במצות עשה לא שייך והייתם נקים. הגמ' (שבת כג.) מוכיחה שיש לחשוש לחשדא מברייטא 'בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פיאה בסוף שדהו... ומפני החשד'. ולא אמרו מצד והייתם נקים, כי זה שייך רק לגבי איסור, שאין להיכנס לחורבה מפני החשד, ובמשנה שקלים (ג, ב) אין התוורם מחצית השקל נכנס לא בפרגוד חפות, ולא במנעל, ולא בסנדל, ולא בתפליין, ולא בקמיע, שפא יעני, ויאמרו מעון הלשכה העני, או שפא יעשיר, ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר. לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות בדרך שצריך לצאת ידי המקום, שנאמר והייתם נקים מ' ומישראל במלבוש עם כיס שייך להטמין שם ממון ולגנוב. בכל זה שייך 'והייתם נקים', בעריות וממון שנפשו של אדם מחמדתן וצריך לטהר שמו משום 'והייתם נקים'.

רק לגבי פאת השדה ונרות חנוכה מוזכר חשד על עשה

אבל לגבי מצות עשה, אין ענין לספר לכולם שאכל מצה וקרא מגילת אסתר, והניח טלית ותפילין והתפלל ואמר הלל, אדרבה והצנע לכת עם א' להיך (מיכה ו, ח). הנסתרות לה' אלקינו. לא מצאנו 'והייתם נקים' לגבי מצות עשה, רק לגבי פאה ונרות חנוכה בשני פתחים כתוב שיש לחשוש לחשדא. אבל בעובר אצל בית כנסת ולא נכנס, אם יש שני פתחים, בוודאי הכל ילמדו עליו זכות שהוא נכנס בפתח השני.

חשדנים מעוותים

ותירץ ה'חתן סופר' על קושיית הפרי חדש, שכשם שהרשב"א אמר שאין מברכים על מצות 'הוכיח תוכיח' שכדי לקיים מצוה זו, צריך שמישהו יעבור עבירה, וכן אין מברכים על מצות 'והשיב את הגזילה' כי היא באה רק אחרי עבירה. לכן גם אין מברכים על 'הדלקת נרות בפתח השני משום חשדא', משום שהחושד הוא איש המוזר, ואינו אנושי כלל, אחד שחושד בחברו שאם לא הדליק כאן, מסתמא גם לא הדליק שם, על הדלקה כזו אין מברכים 'אשר קדשנו במצותיו וצונו', כי אין שום שמחה שיש בעולם כאלו אנשים שהם חשדנים באופן כזה, מחשבותיהם מעוותות כל כך, מוחם מעוקם ולבם חשוק, אם צריך להדליק בעבורם, נאנחים על כך שיש

בעולם כאלו צרי עין שמחפשים למצוא חסרונות בבני אדם, ואי אפשר לברך על מצוה כזאת. כדברי הרשב"א שאין לברך על 'הוכיח תוכיח'.

סגוריה של הבארדיטשוב'ער

משא"כ כשאוכל בשר בן פקועה שלא שחטה, הרי רק צדיקים מופלגים חושבים כך שמסתמא הוא בשר פקועה, זה מתאים להרה"ק מבארדיטשוב זי"ע ולכ"ק מהר"א מבעלזא זי"ע, [והרי אפילו יוסף הצדיק חשד באחיו שאכלו איבר מן החי, כמ"ש רש"י עה"פ (לז,ב) וַיָּבֹא יוֹסֵף אֶת דִּבְתָּם רָעָה אֶל אֲבִיהֶם, ובשל"ה סוף פר' וישב כ' שזו הייתה בהמה שנוצרה ע"י ספר יצירה, כרבי חנינא ורבי אושעיא שעשו בהמה בספר יצירה לכבוד שבת (סנהדרין סה:)]. אבל סתם אדם שרואה יהודי עורף ראש בהמה ואוכל ממנה, בוודאי יחשוד שהוא אוכל נבילה, כי בן פקועה אינו שכיח כלל. ולכן אין חיוב שחיטת בן פקועה נגרם ע"י אנשים מעוותים בדעתם, לכן שפיר מברכים על שחיטתה.

אין לברך על הדלקה מפני חשד מצער

אבל חצר שיש לה שני פתחים הוא דבר שכיח, וכל בר דעת שיראה שלא הדליק כאן, בוודאי יחשוב שהדליק בפתח השני של החצר. ואם צריך להדליק מפני החוששים המוזרים, אין לברך על צער כזה. ועדיין צריכין אנו למודעי מה החילוק בין שאר מצות עשה לנרות חנוכה, שרק בחנוכה יש לדאוג מפני החשדא, ואי"ה יתבאר בשיעור הבעל"ט.